

Юлія Анатоліївна Руденко,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

Олександра Володимирівна Попова,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СХОДОЗНАВЦІВ

В статті висвітлено проблему імплементації лінгвокультурологічного підходу до увиразнення мовлення майбутніх учителів-сходознавців. Проаналізовано взаємозв'язок мови й культури в сучасній освітній парадигмі; специфіковано сутність феноменів «культура мови», «культура мовлення» і «професійно-педагогічне мовлення педагога-сходознавця».

Ключові слова: лінгвокультурологічний підхід, учитель-сходознавець, культура мови, культура мовлення, професійно-педагогічне мовлення, педагог-філолог.

В умовах сучасності знання іноземних мов є невід'ємною складовою освіченої людини. З одного боку, різновекторна інтеграція України до Європи та ініціація безвізового режиму для громадян України, хто подорожує європейськими країнами, пояснює потребу в оволодінні міжнародною мовою – англійською; з іншого боку, стрімкий розвиток Китайської Народної Республіки в усіх сферах життєдіяльності, налагодження економічних зв'язків Китаю з різними країнами світу, у тому числі й Україною, зумовлює актуальність та перспективність вивчення китайської мови. З огляду на вищезазначене, китайська мова набуває популярності, що віддзеркалюється в сфері науки і освіти України. Отже, китайську мову вивчають в загальноосвітніх школах, вищих закладах освіти і, навіть, в дитячих садках.

Запорукою успішності опанування іноземною мовою, зокрема китайською, є методична та лінгвістична підкованість педагога-філолога. Оскільки підготовка майбутніх учителів-сходознавців в Україні є відносно новим освітнім напрямом, і більш зусиль докладається під час викладання лінгвістичних складових майбутньої професії (з боку викладача) та опанування китайської мови (з боку студента), поза увагою залишаються деякі конструктивні професійні аспекти, як-от: культурологічні компоненти навчання; культура мови і культура мовлення (в межах іноземної мови); професійно-педагогічне мовлення педагога; значущість академічного увиразнення мовлення вчителя. Наведені міркування зумовлюють мету започаткованого дослідження – визначення засобів імплементації лінгвокультурологічного підходу до увиразнення мовлення майбутніх учителів-сходознавців в умовах китайсько-українських взаємин у галузі культури і

освіти. Досягненню мети сприяє розв'язання конкретних завдань, а саме:

- 1) проаналізувати взаємозв'язок мови й культури в сучасній освітній парадигмі;
- 2) специфікувати сутність феноменів «культура мови», «культура мовлення» і «професійно-педагогічне мовлення педагога-сходознавця».

Відомо, що «мовлення» й «культура» є поняттями, які перебувають у постійному взаємозв'язку. Поняттєві й емоційні мовленнєві коди дозволяють пізнавати культуру етносу на кожному історичному етапі його розвитку. Кожна історична епоха виробляє свій стиль, манеру, свій естетичний еталон, що пропонується для спілкування в певному мовленнєвому середовищі. Мова, культура впливає на розвиток та самовдосконалення особистості дитини, починаючи з народження. Мовні коди, які засвоює дитина впродовж перших років життя, назавжди формують певні етнічні константи, які супроводжують її все життя. На думку вчених (Ф. Бацевич [1], В. Маслова [8], Л. Мацько [9] та ін.), зміна мовних кодів є можливою, якщо малюк потрапляє до іншої мовної спільноти з іншими мовними та культурними традиціями. Відзначимо, що навчання рідної та іноземної мов саме в дошкільному освітньому закладі є базою, стартовою основою й детермінатором подальших успіхів / невдач дітей у мотиваційному плані вивчення мов і потребує неабияких зусиль з боку вихователя та пильної уваги до змісту навчального матеріалу і методичного інструментарію.

Спільні риси мови і культури доводять необхідність їх вивчення у паралелі. Для лінгводидактики важливим є врахування загальних характеристики досліджуваних феноменів, а саме: зумовленість розвитку мови історичними, психологічними, естетичними, соціальними та

іншими чинниками; мова і культура є виявом спільних креативних зусиль, наслідком діяльності народу та його окремих представників; народ є творцем мови і культури, що актуалізується через народну творчість і художню літературу; «різні види мистецтва як складові культури, зокрема образотворчість і музика, можуть бути витлумачені й пізнані за допомогою засобів і знаків у вигляді текстів, гіпертекстів тощо; кіно і кіномистецтво – через словесний, музичний і зоровий ряди» [6, с. 8].

Г. Немищенко пропонує розглядати означені поняття як рівноправні компоненти мовленнєвої діяльності особистості [7]. Взаємозв'язок мови, мовлення й культури, на думку вчених (С. Воркачов [4], Ю. Караулов [5]), забезпечує засвоєння особистістю національно-мовленнєвих традицій як основних елементів формування національно-свідомої мовної особистості. Мова й культура, «корелюючи та взаємодоповнюючи один одного, виступають необхідним підґрунтям формування мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку» [10, с. 72]. Зауважимо, що одним із трансляторів мовно-культурних та культурно-мовних усталених постулатів народу у свідомість дитини виступає вихователь дошкільного навчального закладу, що підтверджує необхідність готувати майбутніх педагогів-філологів дошкільної освіти в культурно-мовному векторі як в межах рідної так і нерідної, оскільки вихователь має оволодіти майстерністю здійснювати певний «симбіоз» культур та адаптувати цей «культурно-мовний продукт» в своєму мовленні в та комунікативно-професійній поведінці в педагогічних цілях.

Отже, професійно-практичний контекст підготовки майбутніх педагогів-сходознавців, які вивчають китайську мову як спеціальність, передбачає застосування лінгвокультурологічного підходу у навчанні мови (рідної й іноземної, зокрема китайської). Трансформуємо згаданий підхід у площину розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів-сходознавців, що зумовлює дотримання принципу культуровідповідності, який передбачає відповідність виховання вимогам культури тієї спільноти, народу, середовища й часу, в яких відбувається навчально-виховний процес. Наразі акцентується на патріотичні й традиційно-цінні конституенти освіти і виховання України. У цьому зв'язку, доцільним вважаємо приділити увагу добору навчального матеріалу лінгвокультурологічної спрямованості відповідно до сучасних культурних тенденцій і його викладу як унікальних виключно українських і / або китайських етно-маркованих культурних атрибутів, що реально функціонують, засобами мови (української, китайської). Тематичний спектр пропонуємо узгоджувати з нормативними стандартами дошкільної освіти в галузі навчання рідної й іноземної мов.

Принцип культуровідповідності корелюємо із нерозривним зв'язком виховання з культурними надбаннями людства й свого народу, зокрема, знаннями про загальнолюдські багатства в царині духовної та матеріальної культури, особливості

розвитку й становлення національної культури та її взаємозв'язки із загальнолюдською; знанням історії свого народу, його культури; забезпеченням духовної єдності й спадкоємності поколінь.

Погоджуємося з відомим науковцем А. Богуш, яка виокремлює з-поміж принципів культурологічного підходу принцип стимулювання потреби культурно-ціннісного пізнання в перетворенні світу шляхом організації різноманітних сфер діяльності тих, хто навчається: музичної, соціокультурної, літературної, комунікативної, інтелектуальної; принцип діяльнісно-творчої спрямованості навчально-виховної роботи, який передбачає визначену культурно-доцільну мету занурення студентів в активно-творчу діяльність у кожній соціокультурній сфері; принцип свободи, самостійності й відповідальності, який дозволяє майбутнім вихователям самостійно визначити своє ставлення до мистецтва, навчання, відповідально оцінювати свою діяльність [3, с. 38]. Культурологічний підхід дозволяє реалізувати означені принципи в процесі активної професійної діяльності педагога-сходознавця в класній та позакласній час. Саме культурні заходи є майданчиком для реалізації професійних здібностей вихователів-філологів та лінгвістичних прагнень дітей дошкільного віку. Відзначимо, що мовленнєвий компонент репродукції навчального матеріалу реалізується в таких аспектах, як-от: виразність мовлення, «зацікавлений» тембр мовлення, емоційно-забарвлена інтонація, екстралінгвістичні маркери «занурення» до тематики.

Отже лінгвокультурологічний підхід розуміємо як сукупність методологічних положень, що забезпечують аналіз досліджуваного феномена «виразність українсько- і китайськомовного мовлення» в процесі організації певного виду діяльності (навчальної, мовленнєвої, професійної) через систему утворюваних лінгвокультурологічних понять.

Лінгвокультурологічний підхід також асоціюємо із феноменом «культура мови», який у лінгвістичних термінологічних джерелах трактується як дотримання усталених мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети і обставин спілкування [11, с. 263]. Слід зазначити, що даний феномен реалізується у площині рідної (української) та іноземної (китайської) мов. Мовні норми розглядаємо в контексті використання літературної мови (вимова, наголошування, слововживання, формотворення, побудова словосполучень і речень), що забезпечує сприйняття, переробку і трансформацію думок засобами української та китайської мов.

Культура мови охоплює лінгвістичні та екстралінгвістичні знання, уміння і навички передавання інформації рідною та іноземною мовами із збереженням змісту «повідомлення». Літературну мову вважаємо засобом реалізації змісту опрацьованої інформації. Саме тому навчання

майбутніх вихователів-сходознавців культури мовлення посідає важливу позицію в системі їх професійної підготовки.

Формат дослідження дозволяє структурувати культуру мовлення вихователя-сходознавця за такими складниками:

- 1) комунікативна компетентність у галузі української та китайської мов, що забезпечується засобами виразних засобів з урахуванням нормативності мовлення (сукупність мовленнєвих знань, умінь і навичок, які забезпечують цілісне застосування мови з метою спілкування в різних комунікативних ситуаціях);
- 2) комунікативна компетентність у використанні екстралінгвістичних засобів, що сприяють успішності спілкування рідної та іноземною мовами.

Отже, культура мовлення – це сукупність і система комунікативних якостей педагога здійснювати академічне спілкування із дітьми нормативною рідною та іноземною мовами. Погоджуємося з академіком А. Богущ, що для культури мовлення важливе значення мають тон мовлення, дотримання її нормативності, виразності, лексичне багатство; манера звертання до співрозмовника та манера йому відповідати; характер міміки і жестів, що є супутніми в мовленні; вербальна пам'ять; уміння орієнтувати мовлення на співрозмовника; доречний відбір мовних засобів; техніка мовлення, мовленнєвий етикет [2]. Комунікативні якості вихователя сприяють формуванню культури мовлення дитини як засобами рідної, так й іноземної мов під керівництвом вихователя.

Культуру мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів розуміємо як професійну якість, нормативне вживання української літературної мови в її усній, писемній формах на всіх мовних рівнях; уміння використовувати стилістичні, виразні мовні й немовні засоби в різних умовах спілкування з дітьми й дорослими (батьками) відповідно до мети й змісту спілкування; уміння використовувати в мовленнєво-професійній практиці мовні закономірності, притаманні українській мові, типові етикетні формули залежно від ситуації спілкування, вікового рівня тих, з ким спілкуються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с. – (Серія «Альма-матер»).
2. Богущ А. М. Культура речевого общения детей дошкольного возраста / А. М. Богущ, С. К. Хаджирадева, О. П. Аматыева. – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
3. Богущ А. М. Культурологическая парадигма организации учебно-воспитательной работы с детьми в наследии В. А. Сухомлинского / А. М. Богущ // Славянская педагогическая культура : науч.-теор. журн. МСПО им. Я. А. Коменского. – 2007. – №6. – С. 36–40.
4. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – №1. – С. 64–72.
5. Караулов Ю. Н. Что же такое «языковая личность»? [Текст] / Ю. Н. Караулов // Этническое и языковое самосознание: материалы конференции (Москва, 13-15 декабря 1995 г.). – М., 1995. – С. 63–65.
6. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : [навч. посіб.] / В. І. Кононенко. – К. : Вища шк., 2008. – 327 с.

Іншим вагомим компонентом педагогічної майстерності в сфері навчання дошкільників рідної та іноземної (китайської) мов вважаємо професійно-педагогічне мовлення майбутніх педагогів-сходознавців, яке характеризуємо в двох аспектах: використання рідної (української) та іноземної (китайської) мов. Пропонуємо уніфіковану дефініцією означеного терміна: культура професійно-педагогічного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є володіння нормами літературної мови української й китайської мов; здатність та бажання вживати в розмовному та професійно-педагогічному мовленні синонімічне, фразеологічне, виразне, експресивне, емоційне багатство рідної (національної) й іноземної (китайської) мов; вільне й невимушене володіння базовими мовленнєвими вміннями й навичками, що забезпечують успіх та сприяють досягненню поставленої мети у спілкуванні з дітьми дошкільного віку (дикція, артикуляція, голос, дихання); досконале володіння та використання в професійно-мовленнєвій діяльності мовних та позамовних засобів виразності; виразність мовлення (паузи, тембр, темп, мовлення, сила, швидкість, гучність, шумостійкість, гнучкість, адаптивність голосу).

Увиразнення мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у царині лінгвокультурологічного підходу передбачає опертя на національно-культурний фундамент українського й китайського народів: глибоке знання творів українського й китайського мистецтва, усної народної творчості; опанування мовних засобів увиразнення мовлення лексикою культурно-значеннєвих професійно-зорієнтованих творів із засвоєнням їх культурно-історичного й національно-культурного значення.

Отже, реалізація лінгвокультурологічного підходу як методологічного концепту дослідження дозволяє розвинути виразне мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів як одного зі складників загальної культури мовлення.

Перспективним вважаємо подальше дослідження реалізації культурологічно-мовленнєвої компоненти підготовки майбутніх вихователів-сходознавців у позаурочний час.

7. Нещименко Г. П. Язык и культура в истории этноса / Г. П. Нещименко // Язык-культура-этнос / С. А. Арутюнов, А. Р. Багдасаров, Н. В. Белоусов [и др.]. – М. : Наука, 1994. – С. 27–39, 88–99.
8. Маслова В. А. Лингвокультурология : [учебное пособие для студ. высш. учебных завед.] / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 297 с.
9. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі : [навч. посіб. для студ.-філол. освітньо-кваліфікац. рівня «магістр»] / Л. Мацько. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
10. Трифонова О. С. Фонетична виразність мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів як запорука правильного мовлення їхніх вихованців [Електронний ресурс] / О. С. Трифонова. – Режим доступу: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/35_4.pdf
11. Українська мова : енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – 751 с.

Руденко Юлія Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільного образования,
Южноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина

Попова Александра Владимировна,
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри перевода теоретической и прикладной лингвистики,
Южноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ РЕЧИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ВОСТОКОВЕДОВ

В статье освещена проблема имплементации лингвокультурологического подхода к выразительности речи будущих учителей-востоковедов. Констатируется, что обучение родного и иностранного языков в дошкольном образовательном учреждении является базой, стартовой основой и детерминатором дальнейших успехов / неудач детей в мотивационном плане изучения языков и требует немалых усилий со стороны воспитателя и пристального внимания к содержанию учебного материала и методического инструментария.

Проанализирована взаимосвязь языка и культуры в современной образовательной парадигме. Язык и культура рассмотрены во взаимосвязи в лингводидактическом плане и как равноправные компоненты речевой деятельности воспитателя-востоковеда. В этой связи лингвокультурологический подход понимаем как совокупность методологических положений, обеспечивающих анализ исследуемого феномена «выразительность украинской и китайской речи» в процессе организации определенного вида деятельности (учебной, речевой, профессиональной) через систему созидательных лингвокультурологических понятий.

Специфицированы сущность феноменов «культура языка», «культура речи» и «профессионально-педагогическая речь педагога-востоковеда».

Культуру речи будущих воспитателей дошкольных учебных заведений понимаем как профессиональное качество, нормативное употребление украинского литературного языка в его устной и письменной формах на всех языковых уровнях; умение использовать стилистические, выразительные языковые и неречевые средства в разных условиях общения с детьми и взрослыми (родителями) в соответствии с целью и содержанием общения; умение использовать в речевой профессиональной практике языковые закономерности, присущие украинскому языку, типичные этикетные формулы в зависимости от ситуации общения, возрастного уровня тех, с кем общаются.

Культуру профессионально-педагогической речи будущих воспитателей-востоковедов дошкольных учебных заведений интерпретируем как владение нормами литературного языка украинского и китайского языков; способность и желание употреблять в разговорной и профессионально-педагогической речи синонимическое, фразеологическое, выразительное, экспрессивное, эмоциональное богатство родного (национального) и иностранного (китайского) языков; свободное и непринужденное владение базовыми речевыми умениями и навыками, обеспечивающие успех и способствующие достижению поставленной цели в общении с детьми дошкольного возраста (дикция, артикуляция, голос, дыхание), владение и использование в профессионально-речевой деятельности языковых и неязыковых средств выразительности; выразительность речи (паузы, тембр, темп, речи, сила, скорость, громкость, шумостойкость, гибкость, адаптивность голоса).

Перспективным считаем дальнейшее исследование реализации культурологическо-речевой компоненты подготовки будущих воспитателей-востоковедов во внеурочное время.

Ключевые слова: лингвокультурологический подход, учитель-востоковед, культура языка, культура речи, профессионально-педагогическая речь, педагог-филолог.

Yuliia Anatoliivna Rudenko,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Theory and Methodology of Preschool Education,
South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
26, Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

Oleksandra Volodymyrivna Popova,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Translation, Theoretical and Applied Linguistics,
South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
26, Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

LINGUOCULTUROLOGICAL APPROACH TO THE FUTURE TEACHERS-ORIENTALISTS' SPEECH EXPRESSIVENESS

The article highlights the problem of implementation of linguoculturological approach to the future teachers-orientalists' speech expressiveness. It is stated that teaching both native and foreign languages at a preschool educational establishment is the basis, a starting point and the determinant for children's further success / failures in the framework of motivation and it requires a lot of efforts from an educator as well as close attention to the contents of educational material and methodological tools.

The interconnection between language and culture within the modern educational paradigm has been analyzed. Language and culture are considered in their interconnection in the framework of linguodidactics; they are equaled to the components of the educator-orientalist's speech activity. In this connection we understand the linguoculturological approach as a set of methodological provisions ensuring the analysis of the phenomenon «the expressiveness of the Ukrainian and Chinese speech», which is under study, in the process of organizing a certain type of activity (educational, speech, professional) through a system of creative linguocultural concepts.

The essence of the phenomena «speech culture», «language culture» and «professional pedagogical speech of a pedagogue-orientalist» has been specified.

Future preschool pedagogues' speech culture is understood as a professional quality, normative use of the Ukrainian literary language in its oral and written form at all linguistic levels; a skill to use stylistic, expressive linguistic and non-linguistic means with children and their parents under different communication conditions according to the goal and contents of communication; a skill to use linguistic regulations which are typical of the Ukrainian language in professional speech practice taking into account typical aesthetic formulae depending on a communicative situation and interlocutors' age.

Culture of the preschool educators-orientalists' professional pedagogical speech is interpreted as possession of literary norms of the Ukrainian and Chinese languages; their ability and desire to use synonymic, phraseological, expressive and emotional varieties of native (national) and foreign (Chinese) languages in spoken professional speech; free and unconstrained possession of basic speech skills and skills, ensuring success and contributing to the achievement of the goal in communication with children of preschool age (diction, articulation, voice, breathing); possession and use of linguistic and non-linguistic expressive means in professional speech activity; speech expressiveness (pauses, timbre, tempo, loudness, noise resistance, flexibility, voice adaptability).

Perspectives of the further research are seen in the realization of the culturological speech component within the training of the future preschool educators-orientalists during extra-class activities.

Key words: linguoculturological approach, teacher-orientalist, language culture, speech culture, professional pedagogical speech, pedagogue-philologist.

Подано до редакції: 3.03.2017 р.

Рекомендовано до друку: 17.03.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш